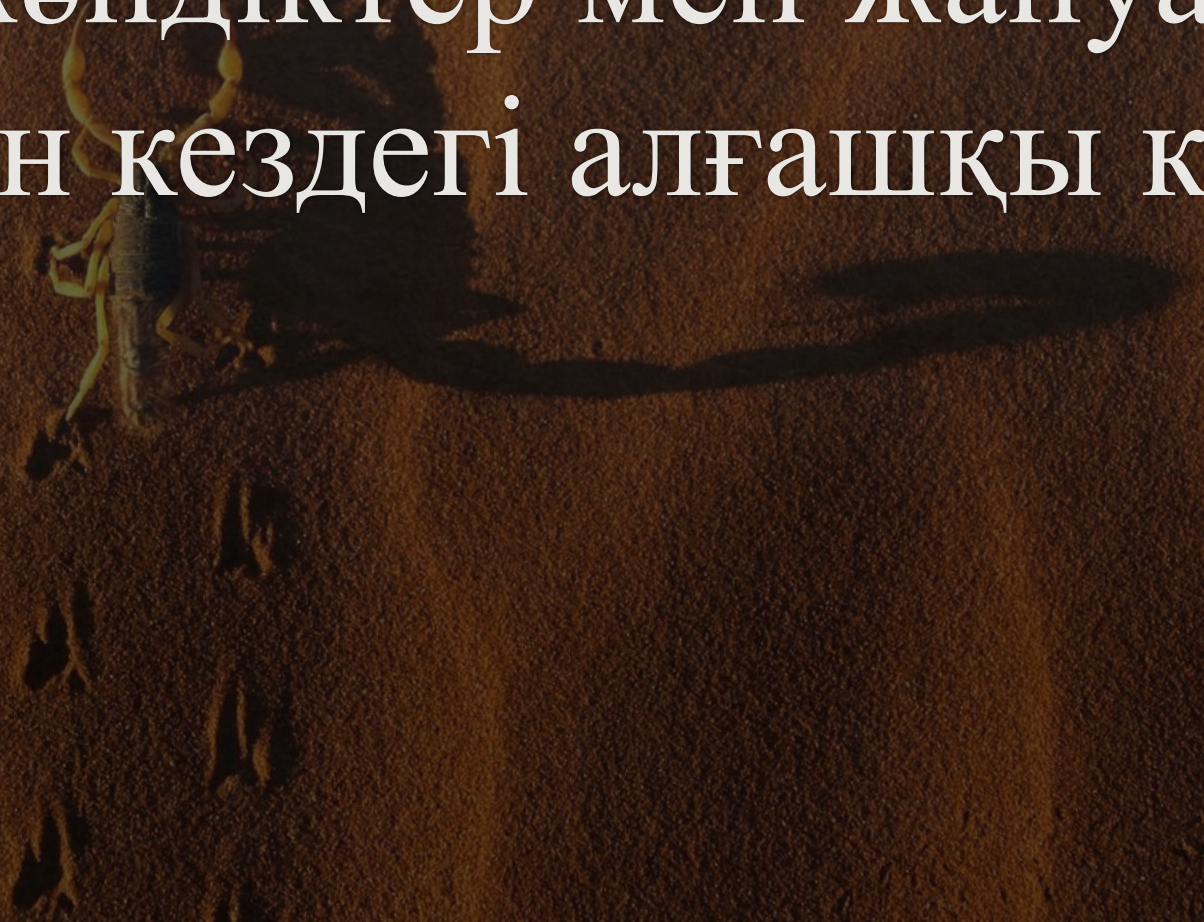

Улы жәндіктер мен жануарлар
шаққан кездегі алғашқы көмек

Қаракұрт

Қаракұрттың орташа өлшемі : 10-20 мм, 4-7 мм болып табылады . Денелері қара түсті, денелерінің үстінде қызыл дақтар болады , кейде әр нүктенің айналасында ақ шекарасы болады. Толығымен жетілген қаракұрттар өздерінің түрлі түсті киімдерін толығымен, ешқандай дақсыз, өзіне тән жылтырмен қара түске ауыстырады.

Ең қызығы, ересек адамның терісін тістей алмайтын қаракұрттар аталығы адам өмірі үшін қауіпті емес. Іші түрлі түске боялатын қаракұрттардың аналығы ең қауіптісі болып табылады

Қаракұт шағып алса, не істеу керек?

Қаракұрттың шаққаны, әдетте, алғашқы кезеңдерде білінбейді, себебі қаракұрт жақтары өте жұқа, ал улы тез әсер ететін қасиеті жоқ. Уланудың алғашқы белгілері 10-15 минуттан кейін анықталады. У барлық ағзаға таралғанда, белсенді әсер ете бастайды. Ентігу және лимфа түйіндер аймағында, арқаның төменгі бөлігінде, кеуде аймағында қатты ауырсыну пайда болады. Сондай ақ балтыр бұлшықеттерінің аздаған күйдіріп ауырсынуымен және іштің қатаюымен жүретін бүкіл денеде таралатын тырысулар болады. Қаракұрттың шағып алған жағдайда бірден шұғыл шаралар қабылдау қажет:

Қаракұрт шағып алған кезде, дәрігерлер жараны зеленкамен немесе йодпен өңдеп кеңес береді, науқасқа суптрасин немесе димедрол дәрісін беріп, тез арада ауруханаға жеткізу. Уды сорып алу пайдасыз болып табылады. Егер жыланның уы лимфа тамырлары арқылы таралса, онда қаракұрттың уы қанға тез сінеді. Ешбір жағдайда ішімдікті дәрі ретінде қабылдауға болмайды - ол тек көп зиян келтіре алады.

Жараны күйдіру туралы, мамандардың пікірлері әртүрлі болып келеді. Кейбіреулер бұл тек пайдасыз күйік тудырады деп ойласа жануды тудырады деп ойлайды, жақсы жағдайда жараны күйдіру, удың таралуына әсер етпесе және жаман жағдайда кез-келген бактериялық инфекцияның жараға енуіне әкеледі және ол науқастың емін айтарлықтай қиындатады. Басқалары, шағып алғаннан кейін алғашқы минуттарда жараны күйдірсе у жойылып кетеді, ал улану симптомдары біртіндеп жоғалады деп ойлады.

Сонда да медициналық көмек көрсетуден бас тартпауға кеңес береді.

Фаланга

Фалангалардың - сыртқы пішіні өрмекшілерге өте ұқсас, олардың аяқ-қолдарының пішіні бірдей және өрмекшілердікіндер фалангтардың денесінде орналады. Сонымен қатар, паук тәрізді фалангдарда шляпалар деп аталатын ауызекі қосындылары бар. Бірақ фалангдар өрмекшілер емес, олар өрмекшітәріздестер класына кірседе.

Фалангаларды тағы сольпугами деп атайды, олардың өлшемі шамамен 5-7 см ге дейін жетуі мүмкін.

Фалангтар түнгі уақыттар шығатын жыртқыштар болып табылады. Олар көбінесе кішкентай қоңыздар мен басқа кішкентай артроподтармен тамақтанады, бірақ үлкен фалангтар кесірткелерге шабуыл жасай алады, сондықтан фаланг көбінесе көрек талғамайтын жануарлар деп саналады.

Фалангтардың сүйікті ортасы құрғақ климаты бар шөлді аудандар.

Үлкен мөлшердегі фалангтар адамды оңай шағып ала алады мүмкін. Міне, сондықтан фалангтар адамдар үшін қауіпті, алайда оларда у жоқ, оларда өрмекшілердікіндей терінің астында инъекциялауға арналған құрылығы жоқ мен, оларда көбінесе бұрынғы құрбандардың тіндерінің қалдықтары жинақталады. Бұл қалдықтар шірік болады, сондықтан олар уытты және уытты әсерге ие.

Егер бұл токсиндер жарақат кезінде ашық жараға енсе, олар жергілікті қабыну реакциясын ғана емес, сонымен қатар қан улануын тудыруы мүмкін. Тіпті ешқандай салдар болмаса да, ол өте ауыр.

Есіңізде болсын, егер фаланг шабуыл жасаса, ол қашып кетуге тырыспайды, ол өзін қатал қорғауға кіріседі.

Фаланг адамнан қорықпайды,оны кез-келген жарық көзі - от, шам және тіпті үйлердің жарықтандырылған терезелерін тартуға болады. Түнде шатыр жарығына оңай кіріп кетеді , оны шығарып жіберу мүмкін болмайды. Оны өлтіруге немесе сыпырғышпен лақтыруға болады. Бұл жағдайда қалың қолғапты алыңыз және шалбарды аяқ киімге жөндеу керек . Бірақ есіңізде болсын фалангтар өте жылдам, кез-келген тік бетке оңай көтеріледі, метрден асып секіріп кете алады.

Сондай-ақ, қатты қабықтың салдарынан оны езіп тастауға болмайды. Күні бойы әртүрлі бұрыштарда – кеміргіштердің үңгірлерінде , жартастар астында жасырынады,сөмкелермен мен аяқ киімдерге кіріп кетуі мүмкін.

Сондықтан шатырдың сыртына ештеңе қалдырмаңыз.

Егер сіз әлі де фалангпен шағылған болсаңыз,шағылған жерді күйдіріп немесе кесіп керек емес ,ол улы таратпайды ал жағдайды тек асқындырады .

Жараны таза сумен дереу шайыңыз (бірақ бактериялар болуы мүмкін ашық көздерден емес) және кез-келген антисептикпен емдеу керек. Сутегі асқын тотығымен , зеленка, йод және тіпті арақпен өңдеуге болады. Жарақатты пластырмен жабыстырып қойыңыз немесе байлам қойыңыз. Ауырсыну сезімін жеңілдету үшін әдеттегі ауырсынуды басатын дәрілерді қолдануға болады. Егер осыған қарамастан, жарақат іріңдей бастаса антибиотиктер қабылдаңыз және дәрігерге көріну керек.

Скорпион

Скорпион - жердегі артроподтардың ежелгі өкілі болып табылады. Қазақстанда 2 түрі өмір сүреді – Кавказдық және пестрый скорпион. Скорпионның пішіні бәріне жақсы таныс - бұл педипальптердегі үлкен кілттері бар ұзартылған артропод және соңында қисық бөртпені көтерген қанды құйрық. Олардың өлшемі әртүрлі теориялық тұрғыдан 20 сантиметрге дейін жетеді .Скорпиондар турады ежелден бері әртүрлі мифтар мен аңыздар бар.

Құйрығындағы уы үшін адамдарда қызығушылық пен үрей тудырады.Скорпион шағуы - шабуыл мен қорғаныс құралы болып табылады . Олар тірі жыртқыштармен тамақтанады және егер олар ірі немесе белсенді жәндіктерді ұстаса, онда олар оны алдымен улы ілмекпен соққылап алады. Уы әдетте жәндіктерге, кішкене сүтқоректілер мен құстарға өте қауіпті, бірақ адам өлім аз . Көбінесе шаяндарды құрғақ шөл аймақтарда көруге болады, олар түнде белсенді.

Олар бірнеше жыл өмір сүреді.

Скорпион адамға өзін-өзі қорғау мақсатында ғана шабуылдайды. Өзінен үлкен кез келген жәндіктерден скорпион тезірек жасырынуға тырысады. Бірақ егер бас тартуға ешқандай жол жоқ болса, ол өзін қатты қорғады. Шаян кішкентай болсады, бірақ айтарлықтай қарсылас. Ақыр соңында, іштің соңында улы безмен ісік бар, ол өте өткір у болып табылады. Скорпион уы қан жасушалараны бұзатын және жүйке жүйесіне әсер ететін заттардан тұрады. Әсіресе жас шаяндардың уы қауіпті.

Ашық түсті (барлық шөл дала шаяндары) шаяндардың уы қара түсті (орман) шаяндардың уына қарағанда әлдеқайда күшті екендігі байқалады. Тағы бір тәуелділік бар: шаян үлкен болса уы соғұрлым, әлсіз, және керісінше. көп жағдайда шаяндардың уы адам өміріне қауіпті емес. Нейротоксикалық әсері бар болса, оның улы нервтердің аяқталуына әсер етіп, жарақат аймағында қатты ауырсыну және қабыну тудырады, ал кейбір жағдайларда жалпы әлсіздік, жүрек айнуы мүмкін.

Бірақ ол аллергияларға өте сезімтал адамдар мен балалар үшін өте қауіпті. Мойынның және жүрек аймағындағы шағу қауіпті. Шаян уларына қарсы арнайы вакцина әлі ойлап табылған жоқ. Қарақұрттардың улануынан сарымайтқышты жиі пайдаланады. Егер сіз шаян шағып алған болса, дәрігерлер уын сығып немесе шағып жалған жерге тілік жасап сорып алады. Ауыз қуысында жарақат болмауы маңызды. Себебі у қанға түсіп кетуі мүмкін.

Кейбір сарапшылар жараны күйдіруге кеңес береді, ол улы жоюға көмектеседі. Ауаны антисептикпен емдеу керек, ал жара орнына қойылған суық уланудың әрекетін бәсеңдетеді.

Сол әсердің қатаң байлам да көрсетеді. Сондай-ақ, кейбір антиаллергиялық препараттарды қабылдап және науқасты ауруханаға жеткізу керек.

Скорпион шағып алмас үшін есіңізде болсын:

Сақ болыңыз, шаянды баспаңыз, тастар мен бұтақтарды мұқият көтеріңіз, олардың астында шаяндар жасырана алады.

Бұл арахнидті қолыңызда ұстамаңыз, оны ұстамаңыз.

Табиғаттан қайтарылғаннан кейін, шаяндар болатын жерлерде, бәрін мұқият тексеріп көріңіз, себебі олардың біреуі суға шыға алады.

Егер скорпион анықталса және кез-келген сәтте шабуыл жасаса, онда шуыл жасауға тырысыңыз. Көптеген жағдайларда, шаян сілкіп кетеді, өйткені ол одан да үлкен адаммен байланыспауға тырысады.

Тарантула

Тарантула - бұл қасқыр-өрмекшілер отбасының үлкен паукасы. Қазақстанда тарантулалардың бірнеше түрі бар. Жердегі өмір өзен, көл, сортаңға және т.б. Тарантулаулар мөлшері 7 см тереңдікте 30-40 см-ге дейінгі тереңдіктегі өрнектерде тұрады, жәндіктердің қабатына жақын жерде пайда болған кезде, ол тез секіріп, оны ұстайды. Өрмекші бетінде болған нәрсеге сезімтал, оның ішінде шабуылға себеп ретінде қызмет ететін жәндіктердің қозғалысын сезеді.

Барлық tarantulas әлдеқайда аз немесе улы болып табылады. Олардың ыстығын әдетте өлімге ұшырамайды, бірақ өте ауыр. Ол бірнеше күн бойы жұмыс істейтін қызаруы мен ісінуіне әкеп соқтырады. Ауыр жағдайларда, кішкентай көпіршікті бөртпелер пайда болады, ол щеннің ортасында, бас ауырсыну, безгегі, қолдың аяқ-қолы, әлсіздік.

Өлім адамның күшті аллергиялық реакциясы болған жағдайда ғана мүмкін.

Олар әдетте бірінші адамға шабуыл жасамайды. Әрине, егер олар ашуланбаса. Көптеген жағдайларда, өздерінің кокондарын жұмыртқалармен немесе жаңадан жасырылған өрмекшектермен қорғайтын итеріктер. Сондай-ақ, tarantulas жиі балаларды дірілдейді, олар арқанға суға немесе олардың суымен тастайтын әртүрлі заттарды пайдалана отырып, оларды күзен тартуға тырысады.

A close-up photograph of two large, hairy tarantula spiders. They are positioned on a weathered, brown log. The spider in the foreground is more prominent, showing its thick, dark, hairy body and several pairs of legs. The second spider is slightly behind and to the right. The background is a soft-focus green, suggesting an outdoor, natural environment.

Тарантуланың адамға тиіп кетуі болса, ең алдымен бөртпе орынды антибактериялық сабынмен, ал болмаған кезде жылы сумен шаю қажет, сонымен қатар, қарапайым қол сабынмен бір мезгілде теріні сүртуге тырыспаңыз, жараны антисептикпен емдеп, зардап шеккен жерге суыққа (мұз, бөтелке суық сумен) және 10 минут бойы ұстаңыз. Содан кейін 10 минуттық үзіліс жасап, процедураны қайталаңыз. Ауру азайғанға дейін.

Сонымен қатар сіз бейбітшілікті сақтап, көптеген сұйықтықтарды ішіп, аллергиялық реакцияларыңыз болса, антигистаминдерді қабылдаңыз. Бірақ кез-келген жағдайда, сіз тарантуланы тістірсеңіз, ауруханаға бару артық болмайды.

Есек ара

Еуропадағы ең ірі аралардың бірі (ұрғашысының арқасының ұзындығы 3 см дейін). Аталығы әдетте 24 мм болады, жұмыскер ара – 22 мм дейін, қоңырқай немесе қызғылт-қоңырқай түсті басында қоңырқай-сары дағымен және қарыны жалпақ сары буындықтармен көмкерілген. Қанаттары сарғыш. Аталығының қыл мұрттары үшкірленген және 12 мүшеден тұрады.

Халық арасында оларды қарақшы қанаттылар немесе пираттар (теңіз қарақшысы) деп атайды. Бәрімізге белгілі есек ара – *Vespa*, жәндіктер тобына жататыны – *Insecta*, жарғаққанаттылар тобына – *Hymenoptera*, қағаз қатпарқанатты ара тұқымдастарына – *Vespidae* жатады.

Есек аралар – жыртқыштар. Олар өз тұтқындарын бізгегі арқылы (ауыздағы қару жасайтын істігі) тістеп немесе жағымен бөлшектерге бөліп тастайды. Шыбындар, масалар, қоңыздар, жабайы аралар, құрттар, өрмекшілер, көбелектер, әлсіз аралар, шегіркелер, қырықбуындар т.б ұсақ жәндіктер – жыртқыш араның құрбандары болып табылады. Есек аралар сонымен қатар түнгі жәндіктерге де шабуыл жасай алады. Қазақстанда есек араның ең көп тараған түрі – кәдімгі есек ара.

Кәдімгі есек ара көлемді пішініне қарамастан (азияның аса ірі есек арасына қарағанда) кәдімгі арадан қарағанда агрессиясы (ашушандығы) төмен, кейбір деректерге қарағанда улылығы да аздау. Бірік, уының сапасы оның көлемімен теңгеріледі.

Есек ара шабуылға ұясына тиіссе немесе оны ұстап алуға талпынғанда ғана шығады. Осы жағдайларда ол шабуыл жасап, шағуын (тістеуін) бірінен соң бірін жиілетеді, жауына бір шаққанында 0,5 мг у жібереді, ал оның бізгек ұзындығы 1,5 мм дейін жетеді, кәдімгі араның бізгегінен едеуір ерекше. Сонымен бірге, оладың ұясына тиіссе, тыныштығын бұзған жауын ұзақ және алған бетінен қайтпай артынан аңдып қайта-қайта шағуы әбден мүмкін.

Осы жағдайларда, сізді шаққан есек араны өлтіруге болмайды, өйткені басқа есек аралар дәл сол мезетте сізге шабуыл жасайды. Олай болу себебі, өлген есек араның бойынан химиялық зат бөлініп шығады, сол химиялық зат жақын маңда ұшып жүрген есек араларды шабуылға ынталандырады. Осы себеппен адамды шақса, қандай жағдайға соқтыратыны білу қиын емес, есек араның бір шаққанынан бұлшық ет түйіледі, ісіп өте қатты ауырады, ал кейбір жағдайларда аллергиялық серпініс тудырып, анафилаксиялық шок тудырады. Сондықтан, бұл өте өмірге қауіпті жәндіктерге тиісуге болмайды және олардың ұяларынан аулақ жүргеніміз дұрыс, шабуыл жасаған жағдайда әрі таман қашу керек.

Егерде қашуға мүмкіндік болмай қалса, есек ара шаққан жағдайда, тез арада аллергиялық серпіністің туындауын тежейтін гистаминге қарсы заттар (мысалы, супрастин) беру керек.

Дәрі болмаған жағдайда есек ара шаққан жердің уын сорып алуға болады, бірақ бұл әрекетті тез жасау керек. Шаққан жердің терісі тартыла бастайды, егер сіз 1-2 минут жіберіп алсаңыз бұл әрекетті жасау керек емес. Сонымен қатар, шаққан жерге салқын компресс қоюға болады. Бұл әрекет удың таралуын баяулатады және терінің ісінуін азайтады. Шаққан жердің терісіне «Фенистил» (гель) жақпасын жағыңыз.

Шаққан жағдайда ешқашан алкоголь ішпеңіз.

Егер сіз жағдайыңыздың нашарлағанын сезсеңіз көп созбай жедел жәрдем шақырыңыз.

Жылан

Денесі жұмыр, ұзын (ұзындығы 8 см-ден 12 м-ге дейін жетеді). Денесін мүйізді қалқаншалар мен қабыршақтар, арқасы мен бүйірлерін ұзына бойы қатарласа орналасқан, ромбы тәрізді қабыршақтар жапқан. Бауыры көлденең жатқан ірі қалқаншалармен жабылған, олар бір-бірімен жұмсақ тері қатпарлармен жалғасқан. Ірі денелі жемтіктерді жұтқанда тері қатпарлары жазылып, құрсақ қалқаншаларының ұзына бойы созылуына мүмкіндік береді. Көздерінде қозғалмалы қабақтары болмайды, олар мөлдір қабықпен жабылған. Күндіз белсенді тіршілік ететін жыландардың көз қарашығы дөңгелек болса, ымыртта, түнде белсенді тіршілік ететіндерінде – тік бағытта орналасқан саңылау тәрізді

Сыртқы құлақ (есту) тесігі және дабыл жарғағы болмайды. Сондықтан жыландар ауадағы дыбысты естімейді. Тілі ұзын, ұшы – айыр. Сезу қызметін тілі мен бір жұп Якобсон мүшесі атқарады. Якобсон мүшесі – кеңсіріктің ішкі жағындағы ауыз қуысына ашылатын, екінші ұшы тұйықталып біткен екі қуыс; бауырымен жорғалаушылар мен сүтқоректілерде болатын иіс сезу мүшесі (тек қолтырауын мен құстарда болмайды). Бұны дат анатомы Людвиг Якобсон ашқан. Тістері жіңішке, өткір, артқа қарай иілген, усыз жыландарда тістері жемтігін ұстау қызметін атқарады. Улы жыландардың үстіңгі жақтарында у ағатын өзекшесі бар улы тістері орналасқан, олар қозғалмалы (алға – артқа қарай) болып келеді. Жақ сүйектері бір-бірімен серпімді сіңір арқылы байланысқан. Мұндай байланыс аузын кең ашуға мүмкіндік беріп, ірі жемтіктерді тұтастай жұтуға жәрдемдеседі.

Жылан шаққан кездегі алғашқы көмек

Зардап шегушіні көлденең жатқызып, тыныштықта қалдыру қажет, өйткені қозғалыс удың бүкіл денеге таралуын тездетеді. Аяқты шаққан кезде оны қозғалтпауға тырысыңыз. Шаққан қол-аяктарды дәкелеп танып және олар біраз көтеріңкі болып тұру үшін тізенің астына бір нәрсе қойыңыз. Қолды шаққан кезде оны бүккен күйде ұстаңыз. Уды сорып шығару. Жараны саусақпен басып, уды ауызбен қатты сору қажет. Бұл үшін кішкентай құтыны немесе шөлмекті пайдалануға болады. Құтының ішіндегі ауаны сиретіп, от жақындатып жараға құтыны салу қажет. Уды алғашқы 15 минут ішінде үздіксіз сору керек. Бұл зардап шегушінің ағзасынан удың 50 %-ын жоюға көмектеседі. Егер зардап шегуші жалғыз болса, онда уды өзі сору қажет. Жараны залалсыздандырыңыз және стерильді таңғыш байлаңыз. Таңғыш жұмсақ тінге тиіп кетпес үшін оны жиі-жиі босатып отыру қажет. Зардап шегуші ағзадан уды шығару үшін көбірек сұйықтық ішу қажет. Зардап шегушіні тезірек емдеу мекемесіне жеткізу қажет. Шұғыл жағдайларда зардап шегушінің жүрегіне және тыныс алу жолдарына жасанды массаж жасау қажет. Жыланды тауып, оның түрін тану үшін, дәрігерге әкелген жөн.